46. Alexander Calder' in sanat hayatı

Sibel ARMAĞAN BENEK[1]

APA: Armağan Benek, S. (2023). Alexander Calder' in sanat hayatı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 755-762. DOI: 10.29000/rumelide.1285342

Öz

1898-1976 Yılları arasında yaşamış olan Amerikalı heykeltıraş Alexander Calder, sanat yaşamı ile özel hayatı bütünleşmiş bir sanatçıdır. Çocukluk dönemi, aile yaşamı, eğitim hayatı, hayatını geçirdiği yerler ve zamanının getirileri olan olaylar, sanatçının sanat yaşamını şekillendiren unsurlar olmuştur. Sanatçı yaşamı boyunca pek çok süreçten; sanatçıdan, malzemeden etkilenmiş ve kendi üslubunun yerleştiği eserlerini üretmiştir. Sanatçı, sanat yaşamında; gençlik ya da olgunluk dönemlerinde farklı konulara, farklı üsluplara, tekniklere yönelmiştir. Bunlar örneklendirilecek olursa, ilk zamanlar daha küçük boyutta ve hareketli heykellerden, daha anıt tarzında devasa heykellere dönüşen eserler olarak düşünülebilir. Bu değişimle birlikte sanatçının sanat yaşam serüveninde değişmeyen tek şey, mizah duygusunu, eğlenceyi, insanları mutlu etmeyi hedef edinmiş oluşumları eserlerinde barındırmış olmasıdır. Calder'in sanat yaşamının merak uyandırıcı olması bu çalışmanın yapılmasının etken nedeni olmuştur. Sanatçının özellikle mizahi duygu ile işlediği eserleri, bunları yaparken neyi amaçladığı, nasıl ürettiği, sanat yaşamını şekillendiren eserlerinin dönem dönem nasıl bir evrim geçirdiğine dikkat çekmek istenmiştir. Bu sanatçının çalışma konusu olarak tercih edilmesinin nedenleri arasında toplumla içe içe olan eserlerinin yer alması, toplumun bireylerine mesaj içerikli dokunuşlarda bulunma çabası yer almaktadır. Tüm bunlar sanat yaşamını özetlemekte, aynı zamanda da nasıl çalıştığını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda amaç, Alexander Calder'in sanat hayatında izleyicinin, kendi eserlerini algılamasını sağlama çabası içinde ürettiğini ortaya çıkarmak ve literatürde bu türden bir derleme kaynak oluşturmak olmuştur. Sanatçının bu tür heykelleri yapıp izleyici ile buluşturduğunda, aralarında kurulan bağı, iletişim dilini nasıl meydana getirdiğine yönelik araştırma; heykellerinde kullandığı üslup, teknik, malzeme, konu kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede sanatçının gençlik ve olgunluk dönem sanat yaşamı diğer sanatçılarla karşılaştırmalı olarak anlatılırken, görsel örneklerden yararlanılarak tarihsel süreç içerikli çalışma metodundan faydalanılmıştır. Görsel örneklerin yoğun olduğu çalışma için akademik kapsamlı kitap, makale, tez şeklinde literatür kaynak taramaları ile birlikte, Calder'e ait belgesel, video çekimler ve röportajlardan da yararlanılmıştır. Yazılı ve görsel araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler ve örnekler kapsamında Calder'in sanatçı adaylarına örnek teşkil ettiği; bunun sürekli izleyici ile olan iletişimi önemseyerek gerçekleştirmesinden kaynaklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada hedef aynı zamanda Calder'in heykel sanatına olan katkısının önemini ortaya çıkarmak olmuştur.

Anahtar kelimeler: Alexander Calder sanat, mizah, kaidesiz heykel

1 Dr. Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik sanatlar bölümü (Sivas, Türkiye), sarmagan2630@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2704-0582. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 14.03.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1285342]

Art life of Alexander Calder

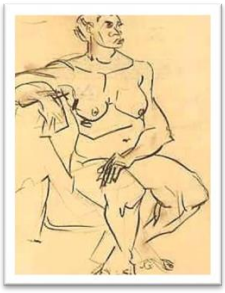
Abstract

American sculptor Alexander Calder, who lived between 1898-1976, is an artist whose artistic life and private life are integrated. His childhood, family life, education life, the places he spent his life and the events that were the results of his time were the elements that shaped the artist's art life. The artist has gone through many processes throughout his life; He was influenced by the artist and the material and produced his works in which his own style was established. The artist in his art life; In his youth or maturity period, he turned to different subjects, different styles and techniques. To illustrate, these can be thought of as works that transformed from smaller and more mobile sculptures into gigantic sculptures in a more monumental style. With this change, the only thing that has not changed in the artist's artistic life adventure is that he has included in his works the formations that aim to have a sense of humor, fun and making people happy. The fact that Calder's artistic life is intriguing has been the reason for this work. It is aimed to draw attention to the works of the artist, which he especially works with a humorous feeling, what he aims for while doing them, how he produces them, and how his works that shape his art life have evolved from time to time. Among the reasons why this artist was chosen as the subject of study, there are his works that are intertwined with the society, and his effort to touch the members of the society with a message. All this sums up his artistic life, but also reveals how he worked. In this direction, the aim was to reveal that Alexander Calder produced in his artistic life in an effort to make the audience perceive his own works, and to create such a compilation resource in the literature. Research on how the artist creates the bond between them, the language of communication, when he makes such sculptures and brings them together with the audience; The style, technique, material and subject he used in his sculptures were realized within the scope of the subject. In this framework, while the youth and maturity period of the artist is explained in comparison with other artists, the historical process-based working method has been utilized by making use of visual examples. For the study in which visual examples are intense, along with the literature review in the form of academic books, articles, thesis, documentary, video footage and interviews of Calder were also used. Within the scope of the information and examples obtained as a result of written and visual research, it is stated that Calder sets an example for the artist candidates; It has been revealed that this is due to the fact that he constantly cares about the communication with the audience. The aim of this study was also to reveal the importance of Calder's contribution to the art of sculpture.

Keywords: Alexander Calder Art, humor, pedestal sculpture

Sanatçının yaşamında çocukluk dönemi sanat hayatının ilk aşamaları, sanat yaşamının temelinin oluştuğu dönemleridir. Çocukluğu oyuncaklar, teller, iplerle çeşitli şekiller ortaya çıkararak, onları kurcalayarak geçmiştir. Eline geçen atıl ya da özellikle arayıp bulduğu nesnelerin işlevini değiştirmiş, birbirine iliştirmiş ya da onlara yeni kimlikler kazandırmıştır. 20 Yaşlarında mühendis olarak mezun olması bu malzemelerle oynamayı daha öteye taşımış, işin içine özellikle mekanik şekilde hareket eden makinaların, malzemelerin de girmesini sağlamıştır. Teknik anlamda gelişimin yanı sıra sanatında konu edindiği çeşitli olaylar, yaşamı boyunca etkilendiği durumlar, sanatçının sanat yaşamını şekillendirmiştir. Örneğin; 1919 lu yıllarda savaştan etkilenmiş ve savaş resimleri yapmıştır. 1927'de mühendis yönünün etkisi ile birlikte işlevsel hareketli heykeller yapmıştır. Daha sonra 1928 yılında tel heykellere ardından da anıt tarzında devasa ve hareketlinin aksine daha stabil heykeller çalışmaya yönelmiştir.

"Art Students League" isimli sanat okulunda ilk sanat eğitimini alan sanatçının, sanatsal anlamda bu dönemde hem Amerika'nın o dönemki sanat akımından, hem de eğitim aldığı hocalarından oldukça etkilendiği görülmektedir. Özellikle Calder'in Şekil 2'de yer alan çalışması olan 'Oturan Nü' hocası Boardman Robinson'dan etkilenerek ortaya çıkardığı bir çizimdir. Bununla birlikte kendi üslubunu da katarak yaptığı bu çizimler sanatsal kapsamda tarzının oluşmaya başladığının birer göstergesidir.

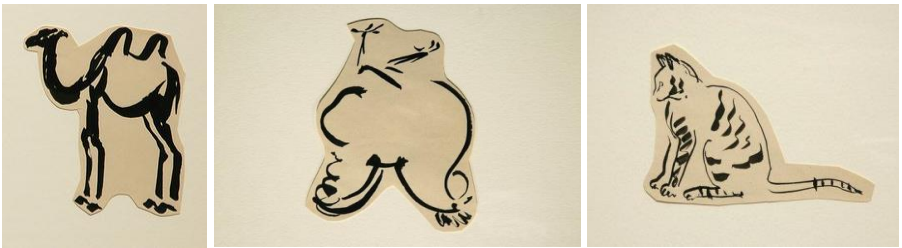

Şekil 1: Boardman Robinson, Çizgisel Çalışma Şekil 2: Alexander Calder, Oturan Nü Çalışma, 1924

Sanatçının burada gördüğümüz tek çizgiden oluşan çalışmaları ve karikatüre olan tutkusu ileride yapacağı tel heykellerine ve sirk ögelerine temel oluşturmuştur. Özellikle okulda çizim konusunda kendisini geliştiren sanatçı bunu mizah konularıyla birleştirerek farklı çalışmalar ortaya koymuştur. Sanatçının sınıf arkadaşı olan Clay Spohn'un Calder'in mizaha olan tutkusu konusunda aşağıda yer alan sözleri, onun sanat hayatı boyunca aslında mizah içeriğini tercih ettiğini de ortaya koymaktadır.

> Calder oradaki "gerçek" kişiliklerden biriydi-çok esprili, çok eğlenceli-sürekli etrafta şaka yapıyor ve dalga geçiyordu, hiçbir zaman hiçbir şeyi ciddiye almazdı. Daima (ya da öyle görünüyordu) sirk hayvanlarının resimlerini çiziyordu-fillerin küçük basit çizimleri gibi... Onu bir ya da iki kez ciddi bir şekilde modelden çalışma girişiminde bulunurken gördüm. Fakat birkaç dakika sonra, elindeki resim kâğıdına gülünç şeyler çiziyor oluyordu, bir karakterin diğerine komik bir şey söylediği çizgi film karakterleri yapıyordu(Marter, 1991:17).

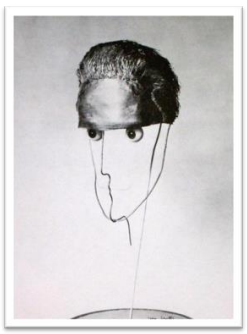
Yapacağı heykellerin ilk olarak eskizini alan sanatçı, sanatsal üslubunu burada da yansıtmaktadır (şekil 3-4-5). Eskizlerini yaparken genellikle mürekkepten yararlanan Calder, koyu vuruşlarla ani sert hareketleri, ince vuruşlarla da hayvanın bedensel ağırlığını ve hacimli yapısını vurgulamaya çalışmştır. Kalınlaşan sonra incelen çizgiler, betimleme konusunda yararlandığı teknikler olmuştur. Bu çizgiler mürekkep ve fırça yardımıyla gerçekleştirilmiştir (Edi,2017:403-411).

Şekil 3: Deve eskizi, New York, 1915
Şekil 4: Horoz eskizi, kâğıt üzerine mürekkep, New York, 1825
Şekil 5: Kedi eskizi, kâğıt üzerine mürekkep, New York, 1925

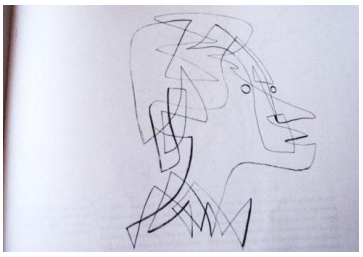
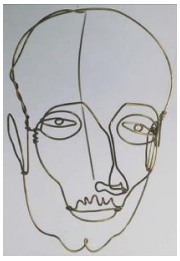
Paris"teki ilk tel heykelleri, Boardman Robinso hocasının yanında yaptığı çizimlerin sonu olarak görülmektedir. Sanatçının 1927 yılında yaptığı tel heykellerinde, bazı sanatçıların etkileri de

görülmektedir(Guerreno,1994). Örneğin Fransız sanatçı Jean Crotti'nin 1915 yılında yaptığı Marcel Duchamp Portresi şekil 6'da görüldüğü gibi tek bir parça telin bükülerek ve eğilerek heykelin baş kısmının önemli noktalarını ortaya çıkaran nitelikte olmuştur. Calder'in şekil7'de yer alan çalışması da tek parça telin aynı işlemlerden geçmesi yoluyla oluşturulması açısından benzerlik göstermektedir (Guerreno,1994). Calder'in portreleri, Crotti'nin tüm eserlerinin içindeki bu eşsiz örnekle karşılaştırıldığında geleneksel açılardan daha karmaşıktır, ama tele yaklaşım temelde aynıdır. Crotti'nin "Portrait of Marcel Duchamp" çalışmasında, bazı ayırt edici özellikleri porselen göz ve kumaştan yapılmış bir kafa ekleyerek yaptığı ileri sürülmektedir. Calder ise kendi portresini tamamen telden yapmayı tercih etmiştir.

Şekil 6: Crotti, Marcel Duchamp"ın Portresi, 1915, tel, porselen
Şekil 7: Alexander Calder, Carl Zigrosser"in Portresi, 1928, tel

Sanatçı portre yapmak istediğinde yalnızca çalıştığı öznenin özelliklerini değil, ayrıca kısmiliğini de yakalama konusunda oldukça yeteneklidir. Çizgisel çalışmalarda bir başka etkilendiği sanatçı Paul Klee olmuştur (şekil 8). Klee"nin tek çizgiyle yaptığı çizimleri dikkat çekecek derecede Calder"in tel karikatürleriyle benzerlik taşımaktadır(Guerreno,1994).

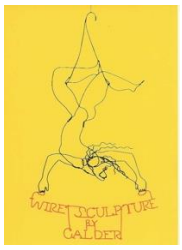
Şekil 8:Paul Klee, 1927 Şekil 9: Alexander Calder, Portre, 1929

Italyan fütürist sanatçı Giacomo Balla'nın tel yapıtlarından da etkilenen sanatçı özellikle telleri dans ettirmekte de kendisini örnek almıştır. Burada az bir farkla Balla"nın figürü" daha dekoratiftir, daha soğuk ve daha soyuttur(şekil 10). Öncelikle betimleyici çizgiden değil süslemeci bir çizim tekniğinden oluşmaktadır. Calder'in ise Balla gibi fütürist sanatçılardan etkilenmesi söz konusudur. Sadece harekete odaklanmıştır(şekil 11).

Şekil 10: Giacomo Balla,1922, Line of Speed Vortex -Hızın Çizgisi-Girdap
Şekil 11: Alexander Calder, Akrobatlar

Tel heykellerden sonra hareketliliği daha çok artırdığı kinetik heykellere yönelmiştir. Sanatçı hareketin olduğu heykel çalışmalarına kinetik adını vermiştir. Özellikle bu hareketi kendi elindeki imkanlarla herhangi bir teknolojik malzeme kullanmaksızın gerçekleştirmiştir. Tellerle yaptığı çizgisel çalışmalar ya da farklı malzemeleri bir araya getirerek yaptığı oyuncaklar, sirk elemanları olarak yaptığı hareketli hayvan figürleri ve diğer çalışmalar aslında sanatçının hareketli-kinetik çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır(Ragon:1967). Örneğin telle yaptığı çalışmalarda kinetik olguyu sağlama hedefi ile telin, titremesini, sallanmasını ve serbest hareketlerle dönmesini sağlamıştır. (şekil 12). Örnek olarak, ilk sergisini açtığı galerinin girişine afiş mantığında asmak amaçlı tasarladığı şekil 12'de yer alan çalışması verilebilir. Bu tabela tek bir kancaya asılıdır ve akrobatın trapezde dengede duruyormuş gibi ileri geri sallanmasını sağlamaktadır. Bu afiş sanatçının, kinetik heykellerinden oluşan sergilerinin tanıtımı için oldukça etkili bir tasarımdır.

Şekil 12:Alexander Calder, 1928

Sanatçının bir başka hareketli çalışmalar kapsamına oyuncaklar girmektedir. Mekanik olmayan her bir parçası hareket edebilen oyuncaklar, bir ip sayesinde ileri doğru hareket edebilen özellikte tasarlanmıştır. Oyuncağın arkasında takılı olan tahta bir kol, itme hareketine yardımcı olmakta, ilerleyen tekerlekler ise hayvanların başlarını hareket ettirmeye yardımcı olmaktadır.

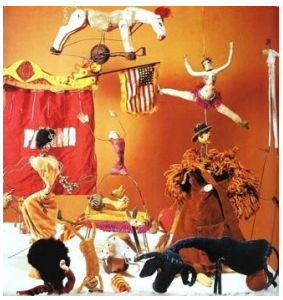
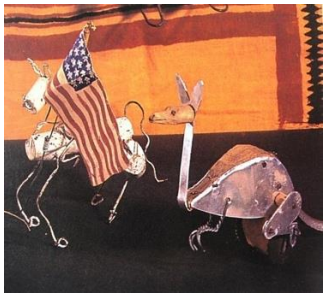

Şekil 13-14: Alexander Calder, Oyuncak Tasarımları, 1926

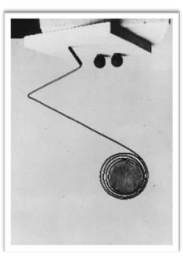
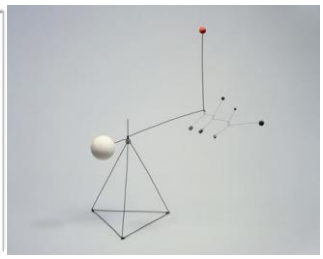

Şekil 15-16 Alexander Calder, Oyuncak Tasarımları, 1926-1927

Sirk çalışmalarında yine hareket eden figürler yaratan sanatçı, sirklerle çağın sıkıntılarını anlatma çabasına girmiştir. Sirkte de kendi mizacına uyan bir şeyi fark etmiştir: Dış görünüşe göre zeki ve kaygısız olan sirk oyuncularının hayatları çoğunlukla, sağlık pahasına da olsa eğlendirme zorunluluğu içindedir. Sirkleri, gülen bir maskenin arkasına gerçek hislerini saklama ihtiyacı hisseden, kişisel ıstıraplarla dolu olan insan tiplemeleriyle dolu olarak tanımlamaktadır(Calder, 1927). Bu bağlamda çağının sıkıntılarını sirk gibi elementlerle dile getiren Calder, diğer modernistler gibi popüler kültürden aldığı konuyla modern hayatın yabancılaşmasını anlatmaktadır(şekil 17-18).

Şekil 17-18: Alexander Calder, Sirk

1926"dan 1930"a kadar Calder eserleri için yeni malzemeler, yeni teknikler ve mekanik hareketler araştırmıştır. Yerinde saymak yerine sürekli sanatsal anlamda gelişmeyi önemseyen sanatçı kendini yenilemek için sürekli araştırmış, örnek almış, kendi potansiyelini keşfetmiştir. Soyut sanatçı Mondrian"ın yalın geometrik soyutlamalarından ve Miro"nun biyomorfik sürrealizm etkili eserlerinden etkilenmiş ve bu ikisini birleştiren üç boyutlu eserler üretmiştir. Mondrian'ın geometrik formlarından ve ana renklerinden yararlanmıştır. Bu şekilde sanatçı artık soyut stile geçmiş, soyut yapılarında geometrik elemanları kullanmıştır. Gezegenlerin yapısından etkilenerek oval şekillerde çıkardığı soyut formlarla yine hareketi unutmamış, heykellerde devinimi her zaman sağlamıştır(Cantz:1993). Bu türden çalışmalarına mobil heykeller ismini vermiştir.

Şekil 19: Alexander Calder, "Kiki"nin Burnu" 1931
Şekil 20: Alexander Calder, Tel, ahşap, kurşun

1960 yıllarında Calder artık mobil heykel çalışmayı bırakmış ve daha büyük ölçekli çalışmalar yapmaya yönelmiştir. Artık hem Latin Amerika'da ve Avrupa'da ün kazanacağı, "stabil" diye adlandırdığı anıt heykellerini ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Şekil 21. Alexander Calder, "Flamingo", 1974

Calder stabillerini mobillerde olduğu gibi narin malzemelerle yapmış onları mekânlarla uyum içinde olacak şekilde tasarlamıştır(şekil 21-22). Etkili bir kontrastlık yaratmaları için heykellerinde koyu kırmızı kullanmaya ağırlık vermiştir. Biyolojik ve dinamik biçimli bu tasarımlarıyla Calder, çevre mimarisine geometrik sertlikler yerleştirmiştir(Racon:1967).

Şekil 22. Alexander Calder, 1974

Sonuç

Sanat hayatı oyuncak tasarımları, tellerde yaptığı heykeller, küçük boyutta kendi kompozisyonu olan sirk tasarımları ile başlayan Alexander Calder sanatçı, tasarımcı ve mühendis kimliği ile harmanladığı bir sanatsal yaşam sürdürmüştür. Yazar John M. Marter'e göre Calder tüm bu çalışmaların içinde mizahı, eğlenceyi barındırmaktadır. Eğlence mizah konusunu ilk çalışmalarında kullandığı gibi, ileri dönem anıt ya da stabil ve mobil adlı heykellerinde de kullanmıştır. Birçok sanatçı gibi özel yaşamının da sanat hayatında etkili olduğu bir gerçektir. Aile hayatı, şehir hayatı, ülkesinde geçen süreç bunlara örnek olabilir. Sanatçının aile hayatı ile ilişkili örnek vermek gerekirse; çocukluk dönemi etkilerinin olduğu eserlerinden bahsedebiliriz. Bu etki özellikle hayata karşı karamsar bir bakış açısına sahip olan babası ile başlamıştır diyebiliriz. Çocukluk dönemini derinden etkileyen ve neredeyse tüm sanat yaşamını saran etkiyi karamsarlığı mutluluk ve mizah duygularına çevirerek yapmıştır. Bu kapsamda etrafındaki insanları güldürmek, eğlendirmek istemiştir. Bunu yaparken sanatçı kimliğini kullanmıştır. Sirk hayvanları ile özellikle çocuklara hitap etmiş, bu hayvanların hepsini kendi eli ile, tahta, teneke parçaları kullanarak ortaya çıkarmıştır. Oyuncak tasarımları ve kinetik olarak tasarladığı heykellerde

yine hareket kapsamlı mutluluğu çağrıştıran dokunuşlar gerçekleştirmiştir. Devasa stabil adını verdiği anıt heykellerinde dahi kırmızı gibi enerji verici renkler kullanarak ve hantal olmayan heykeller yaparak yine estetiği ve mizahı yakalamıştır.

Calder mühendislik eğitiminin de getirisi olan mekanik çözümler üretme yeteneğini geliştirmiş ve bunu sanatsal çalışmalarına yansıtmıştır. Doğaçlama yöntemi ile ürettiği eserlerinin aynı zamanda mesaj içermesi ya da insanları eğlendirmesi açısından işlevsel yönü olduğunu da söyleyebiliriz.

Sanatçının sanata özellikle heykel sanatına katkısının oldukça büyük olduğu düşünülebilir. Kaideden ayırdığı heykelleri izleyici ile buluşturup, izleyici ile arasında samimiyet güven duygusunun oluşmasına yol açmıştır. Heykel teknikleri kapsamında mühendis yönünden kaynaklı teknik becerisini kullanması yine heykel sanatçılarına örnek teşkil etmektedir. Heykelde kullandığı renk, biçim, hareketlilik ya da stabil duruş gibi unsurlar, hem heykel sanatına hem de genel anlamda sanata sanatçılara ve sanatçı adaylarına örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça

Calder, A., (1941)Animal Sketching, Üçüncü Basım, Genel Yayım Şirketi

Cantz, E., (1993)Alexander Calder, Almanya

Marter, J., (1991) Alexander Calder, Cambridge University Baskısı, New York

Guerreno P. Calder (t.y.). At Home, Baskı Archetype, İtalya

Calder, A. (t.y.). And Contemporary Art, Ed. Lynne Warren, Çağdaş Sanatlar Müzesi, Şikago

Ragon, M., (1967) Calder Mobiles And Stabiles, Methuen Co Şirketi Basımı, Paris

Maeght B., (1971)The Artist Thework, Book Basımı, Fransa